

nífica *Lucrecia morta* de Damià Campeny, per posar només un exemple ben nostre.) Més perillosa em sembla, i en això estic plenament d'acord amb Tàpies, la *Nova Acadèmia*, que per poder entabonar més fàcilment els incauts es presenta sota el vestit d'antiacadèmia i de ruptura, de progrés i de ciència. I, per si això no fos prou, encara hi afegeix un vernís d'importació hiperbòria que li dona un aire internacionalista com si el desarrelament fos capaç de fer créixer res. La denúncia que Tàpies fa d'aquesta *Nova Acadèmia* em sembla esplèndida, i calia que algú del seu prestigi s'hi atrevís per tal de desemmascarar públicament tanta estultícia com impera entre els artistes barbamecs i els no tan barbamecs professionals de la crítica que, per la por de no perdre el tren (no sé quin), són capaços de caure en el més espantós dels ridículs.

Fa un moment he parlat de desarrelament. Aquest és un altre dels grans temes del llibre que m'ocupa. Poques vegades s'ha sentit una veu tan clara que proclamés, i amb tan noble passió, la necessitat que una obra d'art tingui les arrels ben enfoncades en la terra que la fa néixer. I per terra s'ha d'entendre no solament la quotidianitat de la vida dels seus homes, amb els seus costums i el seu tarannà, sinó també tota l'acumulació de vida salvada a través dels segles per aquests homes: és a dir, la *tradicció*. Aquesta paraula, tan desprestigiada en els ambients *soi-disant* progressius, espanta poc a Tàpies, que sap molt bé d'on ha pouat bona part de la força de la seva pintura. I no solament no l'espanta, sinó que declara que sentir-se participant de l'*isme* d'aquesta tradició, és a dir, catalanista, no és cap obstacle per a fer un veritable art vivent (llegeixi's d'avantguarda, si es vol, encara que el mot està com tants d'altres una mica «tocat»), més aviat

n'és condició indispensable. Per atrevir-se a dir això ara, quan a Barcelona es debaten dues cultures (que si bé en les lletres no ni ha dubte possible en el moment de qualificar si una obra és catalana o és castellana, en la plàstica, en canvi, és només qüestió d'*esperit*; i molts joves es pensen que cal estar per sobre l'aquestes discussions, que ells tenen com a burgeses, i amb això comprometen la veritat de la seva obra i la cohesió d'una cultura) i sembla que l'europeisme i l'internacionalisme ho han d'arreglar tot, cal ésser certament agosarat.

Com també cal no tenir pèls a la llengua per defensar l'individualisme creatiu, la inseparabilitat de l'obra i de la personalitat, la necessitat de mites, etc. Tots aquests temes apareixen en el text de Tàpies en diverses ocasions i amb diferents matisos, ja tractats directament o bé a causa de comentaris a l'obra de Picasso o de Miró o en algunes entrevistes en què ens narra la seva trajectòria personal. Tractar de tot això, ara, seria inacabable i em portaria, salvades petites discussions, a tornar a dir amb altres paraules el que Tàpies ha dit ja prou bé en el seu llibre. Llibre que sorprèn tan agradablement per la seva valentia, per la seva llibertat, per la seva independència, pel seu arrelament; llibre la lectura del qual tonifica el lector encomanant-li bona part de la seva passió. Llegir avui dia un llibre de *pensament* tan allunyat de la pedanteria estrangeritzada com del provincianisme més banal no pot més que causar una profunda alegria. No cal dir que si Tàpies hagués fet cas de Xavier Rubert de Ventós, que, ja fa temps, a causa d'una polèmica amb el pintor, apareguda als papers, li recomanava que pintés i prou, ens hauríem perdut un dels llibres més notables apareguts entre nosaltres aquests darrers temps.

NARCÍS COMADIRA

Els llibres de butxaca: ¿engany o reivindicació? per Jaume Melendres

Si és cert que les definicions més eloqüents són sempre aquelles que toquen aspectes perifèrics de la cosa definida —«l'home és l'únic animal capaç de pagar per fer l'amor», etc.—, podríem caracteritzar la literatura catalana dient que és l'única que, tot i tenir dues col·leccions de butxaca, no en té cap.

Ni els mateixos editors de les dues col·leccions de butxaca que així s'autoqualifiquen, gosarien contradir aquesta afirmació. En efecte, si partim de la base que el llibre de but-

xaca neix en aquell punt on convergeixen simultàniament un format reduït, un preu relativament baix, un tiratge superior a l'habitual, un catàleg de títols i d'autors acreditats, un ritme de producció intens i una distribució racional i massiva, haurem de convenir que cap col·lecció catalana —es vulgui de butxaca o no— reuneix aquests sis criteris determinants. A Catalunya, on tres trurons fan una serra, dos criteris fan una col·lecció de butxaca: el format i —encara que no

sempre— el preu.¹ Caldria afegir un tercer element, que cau de ple en el terreny de la *picaresca* legal: algunes col·leccions tenen consideració de col·leccions de butxaca perquè això permet a l'editor de pagar a l'autor —emparant-se en una norma aconsellada per l'INLE— uns drets inferiors als normals. El raonament econòmic que justifica aquesta norma consuetudinària és tan senzill com obvi: per tal de rebaixar al màxim els preus, es retallen màximament els costos i, en conseqüència, els drets de l'autor; aquest veu compensada la pèrdua de benefici unitari per l'augment del nombre d'unitats venudes. Heus aquí una mesura lògica quan es respecten els sis criteris abans esmentats, no sols perquè l'autor no hi perd econòmicament, sinó també perquè l'edició veritablement de butxaca proporciona a l'escriptor altres avantatges no directament quantificables, com podrien ser una major difusió de la seva obra i un prestigi que el pot ajudar a obtenir millors condicions en ulteriors contractes editorials.

* *

La més antiga de les actuals col·leccions de butxaca és la que publica Editorial Pòrtic. Apareix l'any 1969 i compta, avui, amb un catàleg de gairebé cent títols: exactament, noranta-dos. Heus aquí el seu ritme de producció: 1969, 7 títols; 1970, 17; 1971, 26; 1972, 9; 1973, 25; 1974 (de gener a maig), 4. Deixant de banda l'últim any —per incomplet i per ser anormalment baix—, obtenim una mitjana relativament elevada: divuit títols l'any, és a dir, un i mig cada mes.² Aquesta xifra, però, amaga —seguint la tossuda vocació de les mitjanes— una alarmant irregularitat que, sens dubte, respon més a problemes interns que a les circumstàncies del mercat.

1. Aplicant aquests dos criteris, moltes col·leccions que no s'autoqualifiquen de butxaca haurien de ser considerades com a tals, i de vegades amb més propietat. Així, constatem que els llibres de la "Biblioteca Raixa" (Ed. Moll), també de format reduït, són tant o més barats que els de la "Col·lecció de Llibres de butxaca" de Pòrtic, el preu dels quals oscilla de 90 a 175 pessetes, segons el gruix. En qualsevol cas, la proporció que, en altres països, existeix entre els preus de butxaca i els preus corrents (1/4 aproximadament) no és respectada per cap dels nostres editors actuals. En altres temps, però, no fou així: els volums de la "Biblioteca Popular de l'Avenç" —il·lustre precedent, amb els "Quaderns Literaris", de les col·leccions de butxaca— valen 50 cèntims, xifra que representava, aleshores, 1/4 o 1/5 dels preus "normals".

2. La col·lecció de butxaca —o popular— de "L'Avenç", que pot servir de punt de referència, va mantenir, entre el 1904 i el 1912, un ritme notablement inferior: aproximadament, nou llibres l'any.

Pel que fa als «gèneres», observem —no sense sorpresa— que la tònica dominant és l'assaig, entès en un sentit, evidentment, molt ampli. Trobem al catàleg quatre novel·les (una del 1970, una del 1971 i dues del 1973), cinc diccionaris o vocabularis (un dels quals, humorístic), una obra teatral, deu llibres de memòries (la majoria sobre la guerra, l'exili i el retorn) i sis biografies. Els altres seixanta-sis títols corresponen a llibres d'assaig, d'història o a obres de difícil etiquetació.

A la nòmina d'autors, trobem alguns noms de prestigi, al costat d'una majoria d'autors poc coneguts o esporàdics, d'obra única. Els tiratges habituals són de 1.500 exemplars, i sembla que els últims cinc-cents s'editen, sobretot, perquè gairebé surten de franc. La difusió és escassa i irregular, i es diria que evita escrupolosament la Rambla i les estacions de metro i tren. No hi ha ni traduccions,³ ni «clàssics». Al marge d'una qüestió tan important com és la qualitat real dels productes oferts, no hi ha dubte que una col·lecció de butxaca que ha publicat més diccionaris que novel·les deu ser una col·lecció tan insòlita en el món editorial que, probablement, està condemnada al fracàs.

Des del mes d'abril, els llibres de butxaca de Pòrtic comparteixen, si no el mercat, sí almenys la denominació amb la novíssima «Col·lecció universal de butxaca El Cangur», d'Edicions 62. Aquesta editorial —com la Moll, en el cas de «Raixa»— ja manté, des de fa temps, altres col·leccions que, sense lluir l'etiqueta de llibre de butxaca, participen de les seves característiques catalanes —preu i format reduïts. Els llibres d'«El Galliner», de «L'Escorpí», i fins i tot els de l'«Antologia catalana», poden ser considerats com a llibres de butxaca *especialitzats*. Malgrat ser, segons l'empresa, poc o no gens rendables, la seva eficàcia resideix en el fet de ser o d'haver estat les úniques col·leccions que han posat a l'abast del públic textos de teatre i de poesia o d'erudició i assaig amb un rigor que, a despit d'algunes oscil·lacions, ha estat sempre superior al preu de venda. Tot i que encara és massa d'hora per a especular sobre el seu futur, la nova col·lecció d'Edicions 62 sembla tenir un plantejament molt diferent de la de Pòrtic: publica —o programa— traduccions i autors catalans de provada solvència i és, a més, una col·lecció de reedicions. Però, ¿n'hi ha prou amb ser una mica més coherents que la competència?

3. A "L'Avenç", una quarta part del catàleg eren traduccions i, a més a més, traduccions extremadament importants, que introduïren a Catalunya alguns dels principals corrents literaris de l'època.

N'hi ha prou? De fet, la pregunta que cal plantejar és la següent: ¿pot l'*actual* mercat del llibre català, absorbir una veritable col·lecció de butxaca, definida amb els sis criteris enumerats al començament? Si els mateixos editors saben que la denominació «llibres de butxaca» és falsa, per què la utilitzen? ¿Han fet un estudi rigorós de les possibilitats reals del mercat i del potencial financer de la pròpia empresa?

La idea de les col·leccions de butxaca es basa en el principi econòmic de l'elasticitat de la demanda. Malgrat el seu nom gairebé esotèric, aquest principi, com tots els que formen el cos doctrinal de la teoria marginalista, és tan simple que procedeix del més banal sentit comú: hi ha productes que són més sensibles que d'altres a les variacions del preu. Una disminució del preu dels automòbils, per exemple, provocaria un augment de la seva demanda; en canvi, no perquè s'abaixi el preu del pa la gent menjarà —avui— més pa. En alguns casos, fins i tot, la disminució del preu pot provocar una disminució de la demanda, tal com passa amb les accions de borsa. Això vol dir, en termes menys vedants, que no sempre la política de preus mínims és la que fa vendre més: tot depèn, al capdavant, de l'elasticitat de la demanda, o sigui, de la sensibilitat del client a les variacions del preu del producte.

Es obvi —encara que els economistes ho oblidin sovint— que, en una determinada societat, no totes les persones tenen la mateixa sensibilitat econòmica, i qui diu persones diu classes o grups socials. Altrament dit, practicar una política de preus mínims només té sentit quan es pensa en una clientela molt sensible al preu, una clientela que comprarà més i s'engrandirà si el producte és més barat. És, en canvi, una política absurda quan el producte ofert interessa essencialment a un públic econòmicament poc «sensible».

Heus aquí, doncs, els dos problemes capitals que planteja, a Catalunya, una col·lecció de llibres de butxaca: adequar, en primer lloc, el producte a la demanda, és a dir, pensar una col·lecció capaç d'interessar a les persones econòmicament sensibles *que llegeixen*; en segon lloc, esbrinar rigorosament si les persones que llegeixen i són econòmicament

sensibles poden absorbir una oferta elevada. El primer és, clarament, un problema de «línia» editorial. La incorrecta resolució d'aquest problema explicaria, probablement, el fracàs comercial de la col·lecció de Pòrtic, molt poc adequada a la part de la clientela lectora més sensible a les variacions del preu: els estudiants i les persones de cultura mitjana que busquen un llibre susceptible de ser llegit en ocasions poc propícies a l'esforç intel·lectual. El segon, és un problema econòmic, clarament dotat, en aquest cas, de connotacions polítiques. Suposant una línia editorial correcta,⁴ ¿existeixen a Catalunya deu mil persones disposades a comprar un llibre cada mes, o vint mil disposades a comprar-ne un cada dos mesos, o trenta mil...?

No ho crec. Per a aconseguir aquest objectiu mínim caldrien unes condicions que, avui, no existeixen. Mentre la llengua catalana no sigui major d'edat (és a dir, mentre no pugui entrar als cinemes, als diaris, a la televisió, a l'escola, sense que l'acompanyi el corresponent traductor), el mercat del llibre català no podrà aspirar a tenir veritables col·leccions de butxaca, tal com abans han estat definides. Podrà —i de fet ja pot— tenir imitacions de llibres de butxaca, col·leccions de butxaca *nominals*. En qualsevol cas, les que tenim avui responen a un dels tres objectius següents: o bé són una simple maniobra comercial (que pretén aprofitar-se del prestigi que gaudeixen, en altres cultures, les col·leccions de butxaca), o bé són un acte voluntarista inscrit en la mateixa lògica que vol dotar-nos, costi el que costi, d'una Enciclopèdia que, a més de catalana, sigui la millor del món. O poden ser —i aquest és l'últim dels tres objectius— una justificada reivindicació: publicar, avui, falses col·leccions de butxaca pot voler dir que els que les fan i els que les compren aspiren a una cultura que, si no estigués amputada, tindria veritables col·leccions de butxaca.

JAUME MELENDRES

4. Que entre altres coses hauria de posar a l'abast del lector econòmicament modest obres avui exhaurides o que només existeixen en edicions cares. Penso, per exemple, en una edició barata de les obres completes de Salvat-Papasseit o, fins i tot, en les de Josep Pla.